

A vérvád és a Krúdy Gyulák1

Balogh Gyula

SZTE BTK Irodalomtudományi Doktori Iskola

A tiszaezlári Solymosi Eszter esetének feldolgozásakor Krúdy, jogász család sarjaként, olyan szempontokat is észrevett és megfogalmazott, amelyek megértése elvárhatott némi jogtörténeti felkészültséget. A recepció azonban mindeddig nem vette számításba az író feltételezhető jogi ismereteit, holott ezen szempontok segítségével rétegzettebb képet alkothatott volna a regényszereplők sokszor egysíkúnak tekintett motivációjáról. Így például az idős Krúdy és Eötvös szerepe és viszonya is nagyobb távlatokban kerülhetett volna értelmezésre, ahol a konkrét jogi paradigmaváltás irodalmi leképződése, majd annak az általános századforduló, korszakhatár problematikába való átpoetizálása az író komplex világvilágképének nagyszerű példájaként, tovább mutathatott volna a kortárs értelmezések gyakori tendenciájánál, mely szerint a harmincas évek elején keletkezett mű már a közelgő világháborút megsejtő prófécia lenne, amely bár nem kizárható, ám nem is kizárólagos olvasata a tiszaezlári regényben észlelhető feszültségnek.

„Eötvös Károly nagy beszédét úgynevezett deákferences, zsinóros attilában mondotta el, amint hogy mindenkor nagy híve volt Deáknak, ennek a dunántúli származású, tempós, szenvedélymentes politikusnak, akiről egy egész korszakot neveztek el Magyarország történetében. Eötvös szerette a Deák Ferenc gesztusait is utánozni bölcselkedésben, nyugalomban, táblabíró modorban.” (Krúdy 1975: 524) Így festi meg Krúdy kissé pátoszosan Eötvös figuráját az eszlári perről írott könyvében. Hangvétele azonban nem meglepő, hiszen főként a húszas évek második felétől kezdődően az író különös érdeklődéssel fordult Eötvös személye felé, akit ő maga is a századvég egyik meghatározó alakjának, az elmúlt kor megtestesítőjének látott: „Mikor Eötvös Károly ment el, azt írták róla a meghatott tollak, hogy az utolsó táblabíró ballag el az ősök által kitaposott országúton.” (Krúdy 1920: 18)

Krúdy meglehetősen karakán, ugyanakkor kissé ironikusra is hangolt politikus figurája viszont még inkább a korszak allegóriájaként válik izgalmassá,

¹ AZ INNOVÁCIÓS ÉS TECHNOLÓGIAI MINISZTERIUM ÚNKP-19-3 KÓDSZÁMÚ ÚJ NEMZETI KIVÁLÓSÁG PROGRAMJÁNAK SZAKMAI TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜLT. A dolgozat bővebb, *A Tiszaezlári Eötvös Károly* című változatát a Tiszatáj folyóirat is elfogadta közlésre.

hiszen a szövegekben megjelenő, kimagasló kvalitású történeti személy, az utókor fölé magasodó példakép egyszerre a félmúlt, a táblabíró Magyarország gondolkodásának megtestesülése is, az üres meggyőződések, a kétségbeesés és a kényszerképzetek Magyarországáé.

A kialakított Eötvös-allegória tehát éppen az ellentmondásossága révén válik érdekessé, pláne, ha hozzátesszük azt a korban köztudomású tény, hogy a 19. századi magyar viszonyok közt táblabírói megbízást kapni már egyáltalán nem volt akkora megtiszteltetés, mint mikor az intézményt a magyar jogrendszerbe bevezették. Míg 1613-tól (Diós 2008: 573) ez a tisztség a megye nemesei közül választott olyan bírót jelölt, akik a megyei ítélőszéken nemesek és nem nemesek fölött egyaránt ítéelkezhetek, addig a nagy számú kinevezéseknek köszönhetően az 1800-as évek első felére a rang pusztán kitüntetéssé üresedett, amelyet tényleges jogi munkakör nélküli személyek, általában fontos közéleti szereplők, politikusok kaptak jutalmul. Jól jellemzi a cím valós értékének a devalválódását, hogy anno a Krúdy által Eötvös példaképeként beállított Deák Ferencet a Magyar Királyság mind a 72 vármegyéje saját táblabírájává nevezte ki. (Bölony 1978: 226) Míg végül az utókor e sajátos státusz elnevezését a biedermeier szinonimájaként, a rezignált, biztonságra és kényelemre törekvő mentalitás és életstílus jelölőjeként kezdte használni.

Közismert, hogy Krúdyt különösen megihlette e kor, melynek alakjait, miliójét és visszasságait a századelő nagy stíluskavalkádjában legtöbbször némi iróniával fűszerezett nosztalgiával idézte fel. Bár e visszatekintések sokszor elnézőek, nem ritkán mégis határozott negatív előjellel fogalmazódnak meg írásaiban: „Ez a »történelmi osztály«, amely alatt a magyar nemességet is lehet érteni, megérett arra, hogy végképpen megszűnjön, megsemmisüljön, mert csak az útjában van az új időknek.” (Krúdy 1975: 275)

Mindemellett érdekes, hogy a kritikával illetett időszak megtestesítőjeként azonosított Eötvös, konkrét szereplőként még ezekben a szövegekben is pozitív figura marad. Sőt, egyes esetekben, ha például a szerző éppen a modern kor zaklatott életritmusáról, érdektelenségéről ír epés megjegyzéseket, a kiváló memóriájú, jó kiállású, fegyelmezett, munkabíró, következetes Eötvös karakterében formálja meg a romlott világ vágyott ellenpólusát: „Még az se tette patriarkálisabbá az Andrássy utat, hogy az Abbázia sarokablakából R. Eötvös Károly fekete selyemsapkáját vagy göndör báránybőr süvegét lehetett szemügyre venni. Itt ült trafikra festett, csibukozó török példájára a »vajda«.” (Krúdy 1920: 334) Az eötvösi attribútumok valóságos gyűjteménye e bekezdés, mely az író más, biedermeiertől megihletett szövegeit idézi eszünkbe,

ahol az úri kényelem és a mértékletesség szintén feltétlen meghatározó értéként érvényesül, és amellyel szemben a tomboló, ágaskodó élet ábrázolása éppen az értékvesztéseget hivatott tudatosítani.

A szöveget továbbolvasva aztán, Krúdyra oly jellemzően, e két világfelfogás közt létrehozott distancia irodalmi példák révén is kiépül. Ahol, mint két véglet, az eötvösi oldalon a Vajda híres balatoni írásai, a másikon a világjáró, felfedező Sven Hedin tudósításai állnak: „A kávéház egyik részében a báránysüveges veszprémi fiskus még mindig a Balaton körül utazgat, mikor a kávéház Nagykörút felőli oldalán már Sven Hedin ázsiai bolyongásai se keltenek különösebb feltűnőséget. [...] R. Eötvös Károly szüzdohány füstje már alig töri át a kávéház levegőjét, a modern eszmék harcosainak portorikói és trabukói szagosítják be az atmoszférát.” (Krúdy 1920: 335)

De Krúdy a hagyományok és a modernség ütközőpontjait máshol is igyekszik Eötvössel kapcsolatos irodalmi párhuzamok révén érzékletessé tenni. A *porban* című, Török Gyuláról és az irodalmi generációk jellemzőiről írott elmélkedésében, ahol még direkter módon konfrontálja a régi világnak és a legújabbaknak az irodalmi formáit, szintén a mesterek, atyák generációjába sorolja az öreg Vajdát: „Már Jókai sem tetszik mindig, Mikszáth nem elég költő, Herczeg nem színes, Ady jön trombitálva, mint egy patkányfogó, és mögötte egy nagy csapat. Kuriózumként olvassuk Tolnai Lajos és Eötvös Károly regényeit.” (Krúdy 1989: 628)

Feltűnő, hogy bár Krúdy gyakran sorolgatja Eötvös legkitűnőbb tulajdonságait, azok közül, legfőbb jellemzőként a mesemondó kedvét igyekszik hangsúlyozni. „R. Eötvös Károly a messziségből mindinkább hasonlatossá leend ama régi magyar figurákhoz, akik Kossuth elmúlása után más híján mesemondásból, fantasztikumból, történelmi anekdotából, szép hazugságokból éltek.” (Krúdy 1989: 191) Olvashatjuk a tiszaezlári perről írott folytatásos történet keletkezése előtt öt évvel megjelent visszaemlékezésben. Az idézett szövegrész, maga a múltba révedés gesztusa, már önmagában implikálja azt az elnéző olvasói magatartást, amellyel a nosztalgiákat általában szemlélni szokás, ám a szerző a mesélőről szóló meséjével mindezt rájátszva még meg is duplázza ezt az elvárást, mely így vonatkozik egyrészt Eötvös elbeszéléseire, a nosztalgia tulajdonképpen tárgyára és magára a szerzői emlékezőképesség esetleges botlásaira is. Mindezzel pedig Krúdy jó előre jelzi a tiszaezlári könyvét is átható, alapvető történetmesélői attitűdöt.

A pör

A *tiszaeszlári Solymosi Eszter* történet eredetileg 1931 tavaszától került közlésre a *Magyarország* hasábjain 101 részletben, de csak jóval később, 1975-ben jelent meg kötetben. Az Eötvös Károly, *A nagy per, mely ezer éve folyik és még nincs vége* című könyvét alapul felhasználó, történeti igényű munka valóságosságát egy jegyzetében maga az író nyomatékosítja, aki viszont rögtön ugyanott kitér a saját, fantáziaszüleménynek tűnő kiegészítéseinek magyarázatára is. „Éppen abból a szempontból íródtak ezek az itt-ott regényesnek is látszó feljegyzések, hogy sok, eddig ismeretlen és érthetetlen dolgok megmagyarázatnak velük, s így ötven esztendő távlatából kiegészítsük Eötvös Károly írói munkának is elsőrendű ügyvédi emlékiratát. - *A szerző.*” (Krúdy 1975: 15)

A történetben szereplő sztárügyvéd Eötvös, a fent említett példákhoz hasonlóan ebben a többek által a dokumentumregény műfajába sorolt írásban (Lázár 1975: 94) is a regényhősökhöz hasonló tónusban van megfestve. Sejtetett viszonya a vak Stern elbűvölő feleségével, a közösségi életben bemutatott Alvinczi Eduárd-os allűrjei mind kimozdítják figuráját a sziklaszilárd meggyőződések mentén munkálkodó szakember szerepéből és átemelik őt a Krúdy regényvilágok már jóval elnézőbb életterébe. Mindehhez persze hozzátartozik, hogy bár az író már egész fiatalon is foglalkoztatta a legendás Vajda alakja, a róla kialakított regényes képet csak az eszlári megírásának idejére csiszolta véglegesre. Ekkorra vált Krúdy Eötvöse a táblabíró világ szellemiségének krónikájává. „Eötvös Károly életvilága a legszebb és legérettebb a tiszaeszlári pör idején volt. Ekkor volt egész férfi. Betegség, gyöngeség, szeszély és félelem nélküli, egész ember. Elméje frissége vetélkedett testi frissülségével. Hódító volt, Napóleon.” (Krúdy 1975: 519)

Jellemző azonban, hogy Krúdy valós és stilizált vonásokat összemossó szövegeiben főként a közélettől visszahúzódó, kávéházban anekdotázó regényíróval foglalkozik. Bár könnyen ráakadhatunk más, a politikai pályafutásra vonatkozó rövid utalásokra, többször feltűnik például a Fiume Kávéház is mint fontos közéleti tér, Krúdyt elsősorban mégis a szinte apolitikus, idős Eötvös érdekli, aki a huszadik századra már végleg a szépirodalom felé fordult. Ez a szövegekben feltűnő Eötvös-kép ráadásul több hasonlóságot is mutat a történeti Eötvös Károly alakjával, aki mandátumai lejártával, 1905-től 1916-os haláláig szintén a szépírást helyezte előtérbe a társadalmi szerepvállalással szemben. A húszas-harmincas évek fordulójáról visszapillantva pedig a kor politikai áramlataival és jogi vitáival már azonosulni nem tudó Eötvös már joggal tekinthető a konzervativizmus ideáljának. Nem is meglepő, hogy Krúdy a

Zempléni (Imrey) Árpád című írásában a modern (nyelvészeti) elméletek ellenlbasaként tünteti őt fel: „Tóth Béla mondogatta abban az időben –, az ugorok csak maradjanak meg a maguk tavas hazájában, van elég kenyérpusztító Nagy-Magyarországon. R. Eötvös Károly, akinek ugyancsak zamatos mondásait vásárfiaként hordozták Magyarországon: szintén nem rajongott az új atyafiségért; az uráliakért, mongolokért, török-tatárokért.” (Krúdy 1975: 376)

Eötvös Károly és a Krúdy Gyulák

„A nagyapám házában sok minden tudnivaló elhangzott az eszlári vérvádról. Ezeknek az emlékeit is megtalálja itt-ott az olvasó e feljegyzésekben.”
(Krúdy 1975: 24)

1882. április 1-jén délben eltűnt Solymosi Eszter. 1883. június 20-tól augusztus 3-ig lefolyt a végtárgyalás. A Poszler György által (Poszler 2005: 23–27) a salemi boszorkányperekhez és a Dreyfus-ügyhöz hasonlított tiszzaeszlári eset Magyarország történetének leghírhedtebb pere, ennek megfelelően hatalmas mennyiségű kommentár született hozzá jogi, társadalomtudományi, és irodalmi szempontból is. A történeteket a legkülönbözőbb szempontok alapján feldolgozó művek legkiterjedtebb bibliográfiáját Kövér György *A tiszzaeszlári dráma* című 2011-es írása közli. Kövér monográfiája társadalomtörténeti szemszögű, az ügygel kapcsolatban felmerült ellentmondásokat az adott társadalom mikroközösségének sajátosságai felől magyarázva próbálja feloldani. A kérdéstről szintén a közelmúltban, 2017-ben született másik monográfiát Blutman László jegyzi, ő *A rejtélyes tiszzaeszlári per* című könyvében viszont szigorúan jogtörténeti szempontok alapján vizsgálja újra az esetet. A vonatkozó irodalomtörténeti anyag felhasználása mellett e két munka nyújthatja a legtöbb segítséget a Krúdy-család perben betöltött szerepének vizsgálatakor.

Tudható, hogy a Krúdy-família, a nyíregyházi társadalom meghatározó jelentőségű, jogi pályán elhelyezkedő tagjaként szintén részese, érintettje volt az eseményeknek, így történt, hogy az egyébként szintén jogi pályára szánt, legifjabb Krúdy Gyula gyermekként a saját bőrén érezkelhette a várost, a családot átható feszültséget. (Katona 1951: 22–40) Ahogy ő maga elmondta, a per neves résztvevői rendszeres vendégei voltak a Krúdy családnak: „Sokan megfordultak a házában a nevezetes férfiak közül, akik az eszlári vérvádat erősítették vagy tagadták. [...] Miután félig-meddig a nagyapám házában nevelkedtem: sok mindent hallottam és láttam gyerekfejjel, gyerekszemmel.” (Krúdy 1975: 23–24)

Maga Eötvös Károly *A nagy per, mely ezer éve folyik s még sincs vége* című munkájában ugyan nem tér ki a famíliával való kapcsolatára, annál nagyobb kedvvel revideálja viszont azt a legifjabb Krúdy. Hogy a fennálló közvetlen

kapcsolatot hangsúlyozza, rövidke anekdotáiban beszámol például az id. Krúdy Gyula és az utolsó táblabíró baráti viszonyáról is: „a Magyar Koronához címzett gyógyszerészár sarkán, ahol a városi intelligencia találkozni szokott, aznapon, amikor a kis Scharff Móric szemébe mondta az apjának, a nagy szakállú templomszolgának, hogy a kulcslyukon át látta, amikor Solymosi Eszter nyakát elvágta, R. Eötvös Károly belekapaszkodván a nagyapám kabátjának a gomblyukába, így kezdett beszélni: – Veszprémi fiskus koromban történt...” (Krúdy 1975: 195) Az id. Krúdy szerepeltetésének célja azonban nem pusztán a család ázsiójának, hírnevének öregbítése, nem csak arról van szó, hogy az író örökre be akarná csatolni a Krúdy jogászdinasztiát Magyarország valaha volt legnagyobb híró perének történetébe. És nem is csak a saját történetmesélői pozícióját kívánja ezzel hitelesíteni. E poétika különleges funkciót lát el, a kor komplex jogtudományi háttérének megszemélyesítése a feladat, amelyet az író szán neki.

Jog és irodalom

A jog és irodalom határterületét érintő munkák gyakori kritikája, hogy azok nem tesznek mást, minthogy a jogi témájú irodalmi művek cselekményét és morális tanulságait összegezve tovább bővítik az eleve elavult vagy könnyen elavuló olvasatok sorozatát. (Nagy 2018: 27) Pedig ahogy azt Nagy Tamás is megjegyzi, „a jogi tematika jelenléte (a jogászság az igazságszolgáltatás, egyes jogi problémák ábrázolása) vagy a jogra, a jogrendszerre és annak kérdéseire – legyen az kodifikáció vagy büntetőjogi reform – vonatkozó esetleges szerzői álláspontok kibontása [...] korántsem jelenti a jog(tudomány)i szempontokat is mozgósító értelmezések lehetőségeinek végpontját.” (Nagy 2018: 18–19)

A tisztaeszlári eset feldolgozottságát, referenciális megfeleltethetőségének lehetőségeit, hatástörténetét már az irodalomtudományok területén is többen vizsgálták, ám olyan értelmezés, mely reflektált volna az események háttérében meghúzódó különleges büntetőjogi helyzetre és annak a Krúdy-műben való átpoetizáltságára, még nem született. Holott igazán termékeny lehet a témára nézve például Theodore Ziolkowski módszere, aki munkáiban azt vizsgálja, miként ívelnek át jog és irodalom összefüggései bizonyos történelmi korokon, különös tekintettel azokra az időszakokra, amelyekben a jog valamilyen válsághelyzetbe jutott vagy fordulóponthoz ért, és arra, hogy mindez milyen módon tükröződik a korszak irodalmi műveiben. Értelmezései egy-egy korszak irodalmi műveinek egyfajta valóságreferens értelmezéseként rávilágítanak az adott periódus jogéletének dilemmáira és a jogi és irodalmi szövegek tényleges

egymásra hatásaira. (Nagy 2018: 29) Az eszlári per ugyanis éppen egy átmeneti korszakban zajlott, mikor a még érvényben lévő szokásjog és a még ideiglenes perrendtartás egyszerre élő szabályai nem csak az egyes eljárások idejére jelentettek bizonytalanságot a bíróságok számára, de egyszerre komoly és tartós feszültséget teremtettek az ezeket alkalmazni kívánó országos és vármegyei hatóságok között is.

„És a magyar törvénykönyvet a szívemben” (Krúdy 1975: 322)

„Aligha volt addig büntetőeljárás a magyar jogtörténetben, melyben a vizsgálat vezetőit az állítólagos törvénytelenések és hibák miatt olyan heves, tartós és nyilvános támadások érték volna, mint a tiszaeszlári perben.” (Blutman 2017: 149) Írja Blutman László, de ugyanakkor felhívja rá a figyelmet, hogy ez a vádaskodás nagyban Eötvös „tenger mulasztást és a sok törvénytelenséget” emlegető retorikájának volt köszönhető. Mely részint a vizsgálóbíró, Bary József személyére, részint a törvényszék munkájára kívánta hárítani az ügy elfajulásának felelősségét. „A mértékadó irányzat arra épít, ha szakszerűen végezték volna el a nyomozást és a vizsgálatot, akkor nem futhatott volna tévútra az ügy.” (Blutman 2017: 149) Holott, ahogy Stipta István is megfogalmazza: „részben a büntetőeljárás akkor hiányos és ellentmondásos szabályozása, valamint a szükséges eljárási garanciák hiánya vezetett az ügy félrecsúszásához”. (Stipta 2012: 23)

Deák Ferenc 1848. április 29-i rendelete volt Magyarországon az első perrendtartási jogszabály, amely a szóbeliség, a közvetlenség, a nyilvánosság, a kötelező védelem, az ügyfélegyenlőség és a bizonyítékok szabad mérlegelése elvét kötelező normává tette és az igazságszolgáltatás terén nem ismerte el a rendi különbségeket. A szabadságharc bukása után az osztrák büntető perrendtartás lépett életbe, (Mezey 2006: 442–443) melynek hatályát csak az 1861-es *Ideiglenes Törvénykezési Szabályok* szüntette meg, amely viszont a tradicionális jog szabályainak visszahozatalával elég tág teret hagyott a bíróságoknak a különféle jogértelmezésekre. Ezért volt jelentős szerepe 1865-től Pauler Tivadar *Büntetőjogtanának*, majd végül Csemegi Károly munkájának, aki 1871-ben kapott megbízást a büntető törvénykönyv elkészítésére. De szintén Csemegit bízta meg Horváth Boldizsár igazságügy-miniszter a bünvádi eljárás ideiglenes szabályozásának megtervezésével, amely törvényjavaslat szövegét mint „Ideiglenes eljárási szabályzatot” 1872-ben körrendelettel küldték meg a bíróságoknak, hogy azt egy időre fogadják el irányadó szabályként. Ám „annak ellenére, hogy a bünvádi eljárási szabályzatot, amelyet fedőlapjának színe után

»Sárga könyvnek« neveztek el, hivatalos jogforrás erő hiányában adták ki, mégis 28 évig irányította a büntető eljárási gyakorlatot.” (Mezey 2006: 442–443)

Ami pedig az id. Krúdy Gyula viselkedésének megítélése szempontjából azért fontos körülmény, mert ezzel együtt „A felsőbb szintű bíróságok előtti eljárás továbbra is a régi szokások szerint zajlott.” Az eszlári eset kapcsán legtöbbet emlegetett hiba pedig magából a büntetőeljárás inkvizitórius és titkos jellegéből fakadt, hogy bár a védelem engedélyezve volt, csak főbenjáró ügyekben tették azt kötelezővé. „A védői jogok korlátozottak voltak; az iratok megtekintése a vád alá helyezésig csak kivételes lehetőség volt. Sürgősebb eljárási cselekményeket a vizsgálóbíró vád nélkül is teljesíthetett.” (Mezey 2006: 442–443) Ebben a múltba kapaszkodó, de a jelennel a saját érdekeiben már alkudni hajlandó, rendkívül összetett jogi környezetben zajlott hát a per, mely végül Eötvös Károlynak rendkívüli ismertséget és a századfordulóig kitartó országos tekintélyt szerzett. Amit most azért jegyzek meg, mert ahogy a per során még használatos Csemegi „Sárga könyv” is csak 1900-ig volt érvényben, épp úgy a Krúdy szövegek Eötvösének karrierjében is a századforduló bizonyult vízválasztónak. E párhuzamoknak köszönhetően pedig maga a táblabíró kor, az azt kvázi lezáró botrányos eszlári per és Eötvös alakja megnyugtató egységbe gyúrva jelenik meg a Krúdy szövegek tanulságait szintetizálni vágyó olvasó előtt.¹

A nyíregyházi ügyvédi kérvény aláírói

Az eszlári heccként is emlegetett ügy Szeffert Ede ügyész megfenyegetésével végződő epizódja amellet, hogy nagyszerűen világítja meg a különböző meggyőződések közt feszülő ellentétek ütközőpontjait, az incidens végén visszavonuló id. Krúdy figurájának regénybeli összetettségét is kiválóan illusztrálja. A kérdés ugyanis bonyolult, hiszen több kritika is kiemeli az idősebb Krúdy szerepét mint olyan résztvevőét, aki az igazság ellenére is ragaszkodik a rendi hagyományokhoz. Ezekben az írásokban a nagyapa a világ kerekét visszafelé forgatni vágyó negatív alakként jelenik meg. Nagy Péter például arról ír, hogy Krúdy a vérvád-ügyet csak ürügyként használja, hogy a bukott óvilág és a felvilágosult jövő közti distinkciót megtehesse: „Az ő regénye a régi Magyarország és az új Magyarország birkózásáról szól: arról, ahogyan a vármegyei világ, a csendbiztosi világ, a nemesi gátlástalan önkény világa megsemmisül s egy új, modernebb, centralizáltabb és felvilágosultabb világ születik ebben az országban.” (Nagy 2001: 447) Nagy kissé indulatos munkájában

¹ Az eszlári regény maga is említést tesz az egyik Csemegi könyvről, a kódexről. (KRÚDY 1975: 322)

amellett érvel, hogy amíg a legifjabb „Krúdy egy pillanatig sem hagy kétséget afelől, hogy ő maga melyik oldalon áll; ugyanakkor többször is hangsúlyozza és ábrázolja, hogy saját nagyapja, a helyi potentát Krúdy Kálmán [sic! Értelemszerűen: Gyula.] a vérvád-tábor híve és egyik mozgatója volt.” (Nagy 2001: 448)

De még a témát feldolgozó Sándor Iván is a legidősebb Krúdyt látja a regény egyik leginkább diabolizált alakjának. „[A] valóság helyett éppen előlép a szerep: amikor ezért nem veszik figyelembe a tényeket, mert a közvélemény a »megye tekintélyére« hivatkozva a Nyíregyházi korszón ártatlanok elítélését követeli, és a tiltakozólevelet aláíró idősebb Krúdy szerint is csak az a lényeg, hogy ha ők egyszer kijelentettek valamit, ahhoz az akár igaz, akár nem, tartaniuk kell magukat mert »ezt kívánja a vármegye becsülete.«” Sándor kiemeli az 1848—49-es hajdani Honvédegyelet vezetőjének szerepét, aki elnökséget vállal azon az 1883. június 24-i megyei ülésen, amelyről tiltakozó levelet küldenek az igazságügy-miniszternek, amiért a főtárgyalás nem a vérvádat igazoló megyei közhangulat szerint vezetetik. (Sándor 1975: 13)

Az idősebb Krúdy is részt vesz tehát abban a vitában, amely a Szeffert Edét illető támadásokból bontakozik ki, akit azért állítanak pellengérré, mert sokak szerint a tárgyaláson nem megfelelően látta el a feladatát. A pert feldolgozó Eötvös és Krúdy is megemlíti például az esetet, mikor Szeffertet a pártoskodásáért Ónody veréssel fenyegeti. „Ónody Géza megsuhogtatta a sétatálcáját a levegőben. – Most elszámolunk, főügyész úr!” (Krúdy 1975: 407) A közvádlóként eljáró Szeffert Ede ugyanis a vádbeszédében majdnem nyíltan elismerte, hogy a vádakat alaptalannak tartja, sőt a végtárgyaláson ő maga kérte a vádlottak felmentését. Szeffert szerepe azért alakult így, mert az volt a cél, hogy még a törvényszék mondja ki a vádlottak felmentését és ne később az ügyészségnek kelljen ejteni az ügyet. (Blutman 2017: 169) Nem tudni például, hogy célzatosan vagy sem, Szeffert még szívességet is tett a védelemnek azzal, hogy saját maga nyilvánította a vádat vérváddá (vallási-rituális gyilkosság vádjává), mellyel tulajdonképpen stigmatizálta az eljárást. (Blutman 2017: 176) Szeffert, hogy saját kettős szerepét magyarázza, záróbeszédében arra hivatkozott, hogy célja a teljes igazság felvázolása volt, ám, ez amilyen jól hangzik, félreértést tükröz, ugyanis az „igazságot a bíróságnak kell megállapítani és képviselni.” Ehhez pedig a felek akkor járulnak legjobban hozzá, ha feladatuknak megfelelően és szabályosan ütköztetik az érveiket. (Blutman 2017: 54) A közvádló ily módon érthető közfelháborodást kiváltó vádbeszéde után a nyíregyházi ügyvédi kamara keresztény tagjai ülést tartottak, „és 1883. június 24-

én tizenketten kezdeményezték az igazságügy-miniszternél a közvádló visszahívását.” (Blutman 2017: 176)

Ez esetünkben azért is fontos momentum, mert, ahogy arról Kövér György tudósít, az aláírók közt ott szerepelt mindkét idősebb Krúdy Gyula neve is. Kövér egyébként ezt azért hangsúlyozza külön, mert Krúdy a regényében „nem sorolja fel a 12 aláíró, csak a kezdeményező nagyapát, aki állítólag személyesen vitte fel az igazságügy-miniszternek a levelet.” (Kövért 2011: 526)

Az író az esetről így emlékezik: „Ugyanekkor Nyíregyházán tizenkét ügyvéd (idősebb Krúdy Gyula elnöklése mellett) a megyeház termében vádiratot szerkesztett az állami főügyész-helyettes ellen, amely vádiratban azzal vádolják Seyffert Edét, hogy pártoskodva, megbízhatatlanul képviseli a közvédat, az igazságot, ugyanezért ennek megállapítása után a főügyész azonnali visszahívását kéri a legfelsőbb igazságügyi hatóságtól.” (Krúdy 1975: 434-435) Majd a levél szövegrinti közlése után az eset megokolásába kezd: „Miért lépett ki idősebb Krúdy Gyula, a nyíregyházi ügyvédek nesztora, eddig elfoglalt, tartózkodó, pártonkívüli álláspontjából? – Azért, mert a város és vármegye becsületéről volt már szó, nem pedig a zsidók dolgáról, amelyet amúgy is rendbehoz majd Eötvös öcsém.” (Krúdy 1975: 437) Röviddel ez után az is kiderül, hogy végül hiába kardoskodott a legidősebb Krúdy. „Pauler miniszter jótállt Kornissért, a törvénytörésért, a rendért és nyugalomért, de Seyffert főügyész-helyettes ott marad a helyén, ahová küldte. Id. Krúdy lángolva jött vissza Nyíregyházára.” (Krúdy 1975: 438)

Figyelembe véve, hogy az idézett részben maga Krúdy világítja meg nagyapja döntéseinek okát, hogy a nagyapja tulajdonképpen a vármegye azon jogát védelmezi, mely szerint lemondathatná a főügyészt, ám azzal, hogy azt a miniszter nem engedélyezi, már nem csak a Seyffert-ügybe avatkozik be, hanem a vármegye hatáskörébe tartozó kérdésbe is. Ennek pedig vajmi kevés köze van az idősebb Krúdy vallási meggyőződéséhez.

Más szóval ez a vita alapvetően jogi szempontok alapján alakul ki, érinti elsősorban a tisztázatlan magyar viszonyokat és így tulajdonképpen kritikája is a kornak, amely hagyta, hogy az indulatok így elfajuljanak, idősebb Krúdy pedig ennek, a kor elmaradt jogrendszerét pellengérré állító vitának a szócsöve. A nagyapa viselkedése tehát egyrészt felhívja a figyelmet, hogy a szabályozások azért hibásak, mert nem szabnak egyértelmű határt az országos és a vármegyei hatóságok hatásköreinek, másrészt pedig kiáll ellene, mert az német. „A német istenit! – mondta, és a legkedvesebb unokáját is megnadrágolta idősebb Krúdy

Gyula. Mert haragjában mindenkit németnek szidott. Még a zsidót is. A németre haragudott leginkább e világon.” (Krúdy 1975: 24)

Tudjuk, hogy az öreg Krúdy, a negyvennyolcasok elnöke számára ellenszenves volt minden, ami osztrák vagy német, de az író itt is tovább utal, a fentebb részletezett jogtörténeti változásokra, melyek bár folyamatosan új és új formában, de valamelyest mégis magukkal vitték a német jog elveit. Tehát az ügymenet tisztaságának a megőrzése nem valamiféle reflexes ragaszkodás a vármegyei rendszerhez, hanem ennél egy sokkal mélyebb összefüggés felismerése. Magyarország legélesebb vitái a korban a szokásjog és az ideiglenes perrendtartás szabályai közt eligazodni próbáló Vármegye és Királyi Törvényszék közti viszonyban és harcokban csúcsosodtak ki. Ezt a helyzetet látja át az idősebb Krúdy és ezért próbálja képviselni a Vármegye és végső soron a német hatástól való mentesség érdekeit. Mikor azonban a felsőbb döntés ezt ellehetetleníti, háttérbe vonul és tevőlegesen már nem is vesz részt a per eseményeiben. Ezen a ponton pedig meglehetősen hasonlít egymáshoz a Honvédegylet elnöke és a Vajda. Hiszen ahogy ez a forduló jelenti a megálljt a legidősebb Krúdy számára, úgy Eötvös pályafutása is itt éri el tetőpontját, ami ebben a jogi szempontú kontextusban azt is jelentheti, hogy az utolsó táblabíró nevével fémjelzett korforduló áttételesen megegyezik a modernnt az ótól elválasztó, tulajdonképpeni századfordulóval. Ezt az elképzelést erősíti az a talán Krúdy által is jól ismert tény, hogy a per során alkalmazott, oly sok bonyodalmat okozó Sárga könyv a tizenkilencedik századdal kéz a kézben kivonulva veszítette hatályát, hiszen a felelősök 1900. január 1-én hirdették ki az új, 1896:33. tc.-ként ismert bűnvádi perrendtartást.

Irodalomjegyzék

Blutman L.: A rejtélyes tiszaezlári per. Osiris. Budapest 2017.

Bölvöny J.: Magyarország kormányai 1848–1975 (Magyar Országos Levéltár kiadványai, IV. Levéltárban és történeti forrástudományok 2. III. A kormánytagok személyi adatai. Akadémiai Kiadó. Budapest 1978.

Eötvös K.: A nagy per, mely ezer éve folyik és még nincs vége. I-III., Eötvös Károly Munkái X-XIII. Budapest 1904.

Katona B.: Krúdy Gyula pályakezdése. Akadémiai Kiadó. Budapest 1971.

Kövéry Gy.: A tiszaezlári dráma. Társadalomtörténeti látószögek. Osiris. Budapest 2011.

Krúdy Gy.: A gyomor örömei. Magvető Kiadó. Budapest 1994.

Krúdy Gy.: A tiszaezlári Solymosi Eszter. Magvető Könyvkiadó. Budapest 1975.

Krúdy Gy.: Egy krónikás könyvéből. Szépirodalmi Könyvkiadó. Budapest 1987.

Krúdy Gy.: Irodalmi kalendárium. Szépirodalmi Könyvkiadó. Budapest 1989.

Krúdy Gy.: Pesti album. Szépirodalmi Könyvkiadó. Budapest 1920.

Lázár I.: A tiszaezlári Solymosi Eszter. Valóság, 1975/11, 94.

Balogh Gyula: A vérvád és a Krúdy Gyulák

- Magyar Katolikus Lexikon, XIII. (Szentl-Titán).* Főszerk.: Diós I.; Szerk.: Viczián J., Szent István Társulat. Budapest 2008.
- Magyar jogtörténet.* Szerk.: Mezey B. Osiris Kiadó. Budapest 2006.
- Nagy P.:* Elfelejtett kincsek: Krúdy Eszlárja. Debreceni Szemle, 2001/3, 447.
- Nagy T.:* Egy arkangyal viszontagságai: jog, irodalom, intertextualitás Hajnóczy Péter műveiben. Gondolat Kiadó. Budapest 2018.
- Poszler Gy.:* Salemi vérvád? – eszlári boszorkány? (töredékek – Tiszaeszlárról – Sándor Ivánnak). Forrás Folyóirat 37/3, 2005, 23-27.
- Sándor I.:* A tiszaezlári per és 2015. L'Harmattan. Budapest, 2015.
- Sándor I.:* A tiszaezlári Solymosi Eszter, Krúdy Gyula regényes korrajza. Magyar Nemzet, 31/169, 1975, 13.
- Stipta I.:* A tiszaezlári per és a korabeli büntető eljárásjog. Jogtörténeti Szemle (IV), 2012, 23